

בוריס פסטרנאק: מותו של מאיאקובסקי

ראשיתו של אפריל הפתיעה את מוסקבה בלבנונית עלפון־החושים של חורף שחור. בשבעה בחודש החלה ההפשרה בפעם השניה, ובארבעה־עשר בו, כשהתאבד מאיאקובסקי ביריה, עדיין לא הסכינו הכל עם החידוש שבאביב. ברגע ששמעתי על האסון קראתי לשם את או. ס. משהו עוררני לחשוב כי המהלומה תמציא פורקן ליגונה שלה.

בין אחת־עשרה לשתיים־עשרה עדיין היו הגלים שוטפים עיגולים־עיגולים מסביב ליריה. הידיעה הרטיטה את הטלפונים, העטתה חוורון על פנים, והדריכה את צעדיך אל סימטת לוביאנסקוי, על פני החצר לתוך הבית, מקום שכבר היה גרם־המעלות מלא עד מחנק אנשים מן העיר ומדיירי הבית, מתפחים ונלחצים זה אל זה, מוטחים וכבושים אל הכתלים מכוח ההשמד של המאורע. אי. צ'רניאק ורוזמאדין, שהיו הראשונים שהודיעוני על הטרגדיה, ניגשו אלי. ז'ניה היתה אתם.¹ ברגע שהבחנתי בה התפרכסו לחיי כמתוך עווית. בבכי אמרה לי לרוץ למעלה, אך אותו רגע הורידו את הגוויה, מכוסה כליל, על גבי אלונקה. הכל נחפזו לרדת במדרגות וחסמו את הפתח, ובשעה שנדחקו החוצה כבר היה האמבולנס עובר בשערים. הלכנו אחריו אל סימטת הנדריקוב.

מחוץ לשערים האלה הוסיפו החיים לזרום כדרכם — החיים האדישים, כפי שקוראים להם שלא בדין, שיירנו מאחרינו את תוגתה של חצר האספלט, שותפת נצחית בדרמות מעין אלו.

בפיק־ברכיים היה אווירו של אביב חג ונע על פני הרפש הצמיג ומשול היה כמי שלומד להלך, תרנגולים ופעוטות הכריזו בקול על נוכחותם בחוץ. בראשית האביב קולותיהם מרחיקים לנסר במידה משונה, על אף שאונה והמולתה של העיר. החשמלית טיפסה לאטה במעלה שיפוע סוויבאיה. יש שם מקום בו המדרכה מימין ואחרי־כן המדרכה משמאל מתקרבות כל־כך אל חלונות החשמלית עד שכאשר אתה אוהו ומחזיק ברצועת העור אתה משתוחח שלא מרצונך על פני מוסקבה, כעל פני זקנה שמעדרו רגליה, שפן פתאום נופלת היא ארבעתיים ומתפרקת בקהות־רוח מן השענים והרצענים שלה, מגביהה ועורכת מחדש מיני גגות ושבשבות, ואחר היא מזדקפת פתאום, מנערתם משולי שמלתה, ומוליכה את החשמלית במורדו של רחוב ישר ונטל־ענין.

זאת הפעם כה ברור היה שתנועותיה של העיר הן קטע מחייו של המת, רוצה לומר שהזכירו בעוז כל-כך איזה דבר רב-משמעות בהווייתו, עד שהתחלחלתי כולי, וכמו מעצמו עברני כרעם צלצול-הטלפון המפורסם מתוך „הענן“, משל כאילו השמיעו מי עלידי בקול. עומד הייתי במישורת סמוך לס. ונרכנתי אליה להזכירה את שמונה השורות אך... השורה „אני מרגיש שה'אני' שלי קטן מדי בשבילי“ דיבקה את שפתי זו לזו כאצבעות בתוך כפפה גדולה, וכה נפעם הייתי עד שלא יכולתי להוציא הגה מפי.

שתי מכוניות ריקות עומדות היו בקצה של סימטת הנדריקוב. סביבן עמד המון חקרני.

באולם ובחדר-האוכל היו אנשים במגבעות ובלעדיהן יושבים או עומדים. הוא היה מוטל הלאה משם, בלשכתו שלו. הדלת מן האולם אל חדרה של ליליה היתה פתוחה, ועל הסף היה אסייב בוכה, ידו לחוצה אל המשקוף. בעמקי החדר ליד החלון,

ראשו שקוע בין כתפיו, היה קירסאנוב מפרפר בבכי חרישי. ערפל הבוקר הטחוב היה זרוע אף כאן קטעי שיחה חרדים, כבושים, כמו בסיימה של הזכרת-נשמות, כשלאחר תפילה דביקה כריבה יבשות הן המלים הראשונות הנהגות בלחש כדאי-כך שדומה כאילו הן עולות מתחת ללוח הרצפה וריח עכברים ריחן. באחד מאותם פרקי השתיקה נכנס הסבל לחדר בזהירות, אומל נעוץ במגפו, והוא הסיר את המכסה החרפי ופתח את החלונות אט ודומם. עדיין קר היה בחוץ בלי מעיל, ואנקורים וילדים היו מעודדים זה את זה בפיוזום הסר-השחר.

בעזבו את המת על ראשי בהונותיו שאל מי חרש אם נשלח מברק לליליה. ל.א.ג. השיבה כי נשלח. ז'ניה הצטודדה אתי והסבה את תשומת-לבי לאומץ-הרוח בו היתה ל. א. נושאת את נטל אימתו של האסון. היא החלה לבפות. בחזקה לחצתי את ידה. האדישות שלמראית-עין של העולם הגדול והרחב שפעוה ובאה בעד החלון. מלוא ארכו ניצבו אילנות אפורים ושמרו על גבול שהיה כמבדיל בין יבשת וים. התבוננתי בענפים על ניצניהם החמים, השוקקים, והחילותי לדמות בנפשי את אותה לונדון בלתי-נתפסת כמעט, השרויה הרחק-הרחק מעבר לאילנות. זו לונדון שאליה הלך המברק. עוד מעט ושם תפרוץ מישהי בבכי, תושיט ידיה לעומתנו, תפול ארצה נטולת-הכרה. מחנק הושם לגרוני. החלטתי להיפנס שוב לחדרו ולבפות כנפשי שבעי. הוא היה מוטל על צדו, פניו אל הכותל, קודר, גבה-קומה, סדין עוטפו עד סנטרו, פיו פצוי למחצה כבשעת שינה. בהפכו גב גאה לכולנו, אפילו בהיותו מוטל לו כך, אפילו בעצם השינה הזאת, הולך היה מאתנו מתוך מאמץ עקשני להשיג משהו. פניו הזכירו את הימים בהם העיד על עצמו שהוא „יפה בעשרים-ושתים שנותיו“,² שכן המוות איבן כאן מסכה שלעתים רחוקות היא נופלת בידיו.

² רמז לשורה בחלק הראשון של „ענן במכנסיים“, שכתב מאיאקובסקי בהיותו בן עשרים-ושתיים. — הערת המתרגם.

פתאום היה רחש באולם. בדד, במופרש מאמה ומאחותה, שכבר היו מתמכרות לאלם־יגונן בתוך הקהל, נכנסה לדירה אחותו הצעירה של המת, אולגה ולאדימירובנה. ברעש נכנסה, נוסח בעלת־בית. קולה צף ונכנס אל החדר לפניה. בעלותה במדרגות לבדה מדברת היתה אל מישהו בקול גדול, בפנותה בגלוי אל אחיה. אחרי־כן הופיעה היא עצמה, וכעברה בתוך ההמון כבתוך בור אשפה הגיעה אל דלתו של אחיה. נשאה ידיה וקפאה על עמדה. „וולודיה!“ נצטווחה בקול שהדיו מילאו את הבית כולו. חלפה שניה אחת. „אינו אומר דבר! אינו עונה. וולודיה. וולודיה! כמה זה נורא!“

היא נטתה ליפול. תפסו בה ומהרה החלו להשיב לה את הכרתה. כיון שהתעשתה מעט ניגשה בחשק גדול אל הגופה, התישבה למרגלותיה, ונחפזה לחזור לדור־השיח שלה שאין לו סוף. לבסוף מילאתי את תשוקתי מכבר ופרצתי בבכי.

אי־אפשר היה לבכות כך במקום שבו התאבד, שכן רוחה העדרית של הדרמה הרחיקה מכאן חישי־מהר את החיות המפוצצת של המעשה. בחוף חיה סרחון האלהתה של הגזירה נודף מחצר האספלט כסרחונה של מלחת, רוצה לומר שנדף ממנה סרחון הפ־טליזם הכוזב של הערים, העולה מתוך חיקוי קופי והחיים נתפסים לו בחינת שרשרת של הרגשות שאפשר להעתיקן בנאמנות. גם שם היה בכי, אבל רק משום שהגרון המתכווץ יכול להעתיק בראייתו הבהמית העליונה את פרפורי השבץ של בתים נושבים, מדרגות אחריות, נרתיק אקדה, של כל אותם הדברים המביאים אותך לידי גועל מרוב יאוש ולידי הקאה מרוב רצח.

אחותו היתה הראשונה שספדה לו על פי דרכה וכדרך שרצתה, הראשונה שספדה כדרך שבני־אדם סופדים למשהו גדול, ובליווי דבריה אפשר היה לבכות עד אין סוף ועד בלי די, כמו לקול קינת־האדירים של עוגב.

אי־אפשר היה לשים לה מחסום. „בשבילם בית־המרחץ!“³ — קרא קולו של מאיאקובסקי עצמו בזעם, מתגלגל גלגוג מוזר בקונטראלטו של אחותו. „למרבה־השמחה. צחקו. קראו לו — והנה מה אירע לו. מדוע לא באת אלינו, וולודיה?“ נאנקת בתוך גניחותיה, אך משבצרה את רוחה קרבה אליו עוד יותר כמתוך דחיפה פנימית. „זוכר אתה, זוכר אתה, וולודיץ'קה?“ הזכירה לו פתאום כמעט כאילו חי היה עדיין, והחלה לדקלם:

„אני מרגיש שהאני' שלי קטן מדי בשבילי.

מישהו מתפרץ מתוכי בקשי־עורף.

האלו!

מי שם? אמא?

אמא! בנך חולה חולי נפלא.

3 רמו למחזה הסאטירי של מאיאקובסקי, „בית המרחץ“. — המתרגם.

אמא! לבי בוער באש.
 אמרי לאחיותי ליודיה ואוליה,
 אין לו לאן ללכת".

כשחזרתי בערב כבר היה מוטל בארונו. הפרצופים שמילאו את החדר בשעות היום פינו מקומם לאחרים. היה שקט יחסי. כמעט לא נשמעו עוד בכיות. פתאום והנה בחוץ, מתחת לחלון, דימיתי לראות את חייו, שעתה כבר היו כולם נחלת העבר. ראיתים מתרחקים באלכסון מן החלון כרחוב שקט שעצים בשוליו הדומה לרחוב פובארסקאיה. והראשונה שבאה וניצבה ברחוב הזה, אצל הכותל ממש, היתה המדינה שלנו, מדינתנו חסרת-התקדים המופלאה מהשיג, פורצת-רוהטת אל הדורות ומתקבלת אצלם עולמית. היא עמדה לה למטה, אפשר היה לקרוא לה ולאחוז בידה. זרותה המוחשת הזכירה משום-מה את האיש המת. הדמיון היה כה מפתיע עד שיכול יכלו השנים להיות תאומים.

ועלה אז בדעתי, באותה צורה שלא-ממין-הענין, כי האיש הזה היה אולי האזרח האחד והיחיד של המדינה הזאת. חידושה של התקופה קילח בדמו. זרותו היתה זרותו של זמננו שמחציתו עדיין צריכה להתגשם. החילותי להעלות בזכרוני אי-אלה קווים שבאפיו, את אי-התלות שלו, שבמובנים רבים היתה מקורית בתכלית. כל אלה נסתברו מתוך קירבתו למצבי-נפש שעם כל היותם בעצם טבעו של זמננו עדיין לא הגיעו לידי גמר בישולם. מקטנות פינקו העתיד, שלעמקו הקדים לרדת, וכפי הנראה בלי קושי רב.

(1931)

(עברית: י. מ.)